

**KONŠTRUKTÍVNEJ KRITIKE – ÁNO,
ZNEVAŽOVANIU AUTOROV – NIE**

ANNA REMIŠOVÁ, Fakulta masmédií, Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Tento článok je reakciou na príspevok *Marx v bezvedomí* uverejnený vo *Filozofii* v čísle 7 v roku 2010, ktorého autorom je Juraj Halas [1]. V článku plnom invetív Juraj Halas kritizuje a miestami znevažuje editorskú, oponentskú a jazykovo-redaktorskú prácu spojenú s knihou *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, ktorá vyšla koncom roku 2008 vo vydavateľstve Kalligram. Bola som editorkou a spoluautorkou tejto publikácie. Jadrom Halasovho článku je neprimerane ostrá a potupná kritika obsahu i formy príspevku o Karolovi Marxovi autorky Heleny Janotovej.

Vedecký časopis vytvára priestor pre slobodnú a kultivovanú kritiku názorov, založenú na faktoch a logickej argumentácii. Za takú diskusiu a kritiku vždy zdvihnem ruku. Ohradzujem sa však proti tomu, aby sa sloboda prejavu vo vedeckom časopise zneužívala na zosmiešňovanie autora a zasahovanie do jeho integrity, a to aj v prípade, keď tento autor pochybil. Nesúhlasím ani s tým, aby sa vo vedeckej diskusii a kritike namiesto argumentov používali podozrenia.

To, že v takmer deväťstostranovom diele sa vyskytnú chyby, sa dalo predpokladať, aj keď ako editorka som usilovala o to, aby sme sa im vyhli. Bez akejkoľvek irónie ďakujem Jurajovi Halasovi za upozornenie na *konkrétne chyby* v Janotovej článku. Zároveň sa ospravedlňujem všetkým čitateľom za tieto chyby, ako aj za tie, ktoré sa ešte môžu nájsť aj v iných kapitolách, len sme si ich doposiaľ ešte nevšimli. Ako editorka prijímam osobnú zodpovednosť za to, že kniha nebola ihneď po vydaní doplnená errátami. Nikto z autorov však o ne nepožiadali a ani z radov čitateľov som nezaznamenala žiadne podnety na opravu, čo síce neznižuje moju zodpovednosť ako editorky, ale dokrešľuje situáciu.

Každého autora mrzí, ak urobí chybu: Áno, Marxovo dielo *Bieda filozofie* bolo omylom pripísané aj Engelsovi, vo vedeckej monografii ide o vážnu chybu. Podobne ako vynechanie slova „spoločenského“ vo výraze „foriem spoločenského vedomia“, ktoré Halasovi poslúžili ako inšpirácia pre názov jeho článku. Neospravedlňujem Janotovú za túto chybu, ale filozoficky vzdelanému čitateľovi je jasné, že hovorí o Marxovom chápaní vývoja spoločenského vedomia v závislosti od ekonomickej základne, a nie o individuálnom vedomí.

Predpokladala som, že písať o Marxovom etickom myslení bude v našich podmienkach veľmi náročné tak z vedeckého, ako aj z ideologického hľadiska. Oslovila som niekoľkých popredných slovenských filozofov s ponukou spracovať kapitolu o etických názoroch Hegla a Marxa. Všetci odmietli. O Halasovi som vtedy nevedela a nikto ma naňho neupozornil. Obrátila som sa na Helenu Janotovú, vedela som, že diela Marxa a Hegla dobre pozná a je zodpovedná. Bola som rada, keď návrh prijala. Ako každý autor aj ona

má právo na vlastný názor, na vlastný štýl písania, a dokonca aj na vlastnú interpretáciu Marxa. Nesúhlasím so spôsobom, akým Juraj Halas píše o chybách autorky príspevku o Marxovi. Aj keby jeho znalosti Marxa tisíckrát prevýšili znalosti Janotovej, Halas nemal ani vedecké, ani morálne právo takto písať. Po prvé, dobu, keď sa preferovala len jedna interpretácia Marxových ideí, máme (snáď) už za sebou. A po druhé, tendenčne vyberať jednotlivé výrazy alebo vety s cieľom ukázať ich banálnosť je nevedecké a viac hovorí o kritikovi ako o kritizovanom autorovi.

Vo filozofii sa často stáva, že kritik sa dopúšťa tej istej chyby, ktorú kritizuje. Juraj Halas vyčíta Janotovej, že používa zastaranú druhotnú literatúru o Marxovi. Avšak jedna z prác, ktorú jej odporúča (Kamenka, E.: *The Ethical Foundations of Marxism*) vyšla v roku 1972. Ním odporúčaná literatúra je len v anglickom jazyku. Predpokladám, že J. Halas sa ešte dostatočne neoboznámil s výsledkami vedeckých bádání o Marxovi (a Engelsovi), ktoré vznikli v nemeckom, vo francúzskom, prípadne v inom kultúrnom a jazykovom prostredí. Ak je môj predpoklad správny, potom je otázne, odkiaľ sa u neho berie taká suverenita v poučaní iných.

Myslím si, že jednoznačnosť a irónia v Halasových názoroch pramenia čiastočne aj v jeho neznalosti dejín etiky. Píše: „Množstvo chýb odvádza pozornosť napríklad od faktu, že stať o Marxovi je v publikácii zaradená do novátorskej kategórie „nemecká dialektická etika“. Priznávam, že v súvislosti s Marxom som sa doposiaľ s týmto termínom nestretol. Viem však, že mnohí Marxovi interpretátori spochybňujú prítomnosť akéhokoľvek uceleného etického, resp. antropologického učenia v jeho prácach“ ([1], 692). K osnove učebnice *Dejiny etického myslenia v Európe a USA* sa mohli kriticky vyjadriť všetci jej autori. Každý mal právo povedať svoj názor a štruktúra i názvy mnohých kapitol sa menili na základe pripomienok autorov, vedeckých posudzovateľov alebo vydavateľstva. Proti tejto kapitole nemal nikto výhrady. A to, že u Marxa nenájdeme ucelený etický systém, podobne ako u niektorých iných filozofov, by mohlo/malo byť jasné každému skončenému magistrovi filozofie. Na margo jeho pripomienky, že Marx nikdy nepoužil výraz „dialektický a historický materializmus“, len podotýkam, že v tom naozaj nespočíva nóvum knihy. Veď koľko iných filozofov a etikov je zaradených do smerov, prúdov a škôl pod názvami, ktoré oni sami nepoužili!

Je očividné, že Juraj Halas ešte nestretol takých interpretátorov Marxa, ktorí by písali aj o jeho etických názoroch. Keby áno, možno by nebrojil proti legitímnosti zaradenia Karola Marxa do publikácie o dejinách etického myslenia. Ako jeden z mnohých príkladov akceptácie Marxových etických ideí a ich významného vplyvu na mnohých filozofov a etikov možno uviesť dvojdielne *Dejiny novovekej etiky*, ktorých editorkou je uznávaná nemecká etička Annemarie Pieper [2]. Prvý diel zahŕňa aj kapitolu „Dialektische Ethik“, ktorú napísal Emil Angehrn [3]. Kapitola obsahuje analýzu myšlienok Hegela a Marxa v oblasti morálky a mravnosti.

V západnej filozofickej literatúre existuje celý rad kníh z dejín etiky. Obsah každej je iný, čo je determinované množstvom objektívnych (kultúrnych, vedeckých, ideologických) a subjektívnych faktorov (vedomostí, spôsob analytického uvažovania, vedecká skúsenosť, ale i presvedčenie autora a i.) Keďže na Slovensku, ba ani v Čechách neexistu-

jú dejiny etiky, ktoré by dosiahli aspoň určitú mieru komplexnosti a systematickosti, pokúsili sa o to tridsiatí autori v knihe *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Dnes u nás existuje už viacero katedier a oddelení etiky, etické myslenie je každým dňom o trochu ďalej, preto verím, že daná kniha nebude dlho jedinou svojho druhu.

Halasove výroky: „Predovšetkým je zrejmé, že príspevok neprešiel žiadnou odbornou, ale ani jazykovou redakciou“ ([1], 691) a „Ako sa *takýto* text mohol ocitnúť v zborníku, ktorý (údajne) prešiel vedeckou redakciou docenta a profesora filozofie?“ ([1], 693) možno vnímať ako útok na osobnú integritu viacerých ľudí – editorky, posudzovateľov a jazykovej redaktorky.

Posudzovať takúto veľkú knihu bolo naozaj veľmi náročné. Ideálne by bolo, keby každú kapitolu mohol posudzovať špeciálne odborník na danú alebo aspoň blízku tému. Z pozície editora sa to nedalo uskutočniť. O kolegiálnu oponentúru však mohol požiadať každý autor iného autora alebo svojho kolegu. Počas tvorby publikácie autori medzi sebou komunikovali, posielali si navzájom texty, zjednocovali pojmový aparát.

Ešte jeden citát zo záveru článku: „... hrubé nedostatky state zaradenej do zborníka tohto formátu vo mne vzbudzujú hlboké podozrenia: voči redakčným a recenzným postupom, ktoré dnes používame, ale i voči nepísaným pravidlám, ktoré riadia vydávanie filozofickej literatúry či organizáciu sympózií. Stali sa vedecká redakcia a editorstvo formalitami, ktoré získavajú váhu len v bibliografiách, takých potrebných na kariérny postup? Iste, Janotovej príspevok môže byť jedinečným prípadom, v ktorom zohrali úlohu neobvyklé, no ťažko ospravedlniteľné okolnosti. Máme však nejaké záruky, že nejde o prejav trendu“ ([1], 694)? Napriek radikálnemu odmietnutiu spôsobu, akým Juraj Halas bije hlava-nehlava, viem si predstaviť, že by sme sa s ním zhodli na kritike mnohých neduhov v slovenskej filozofii. Aj ja som proti tomu, aby sa nekalými spôsobmi naháňala publikačná činnosť, a som za to, aby sa začala robiť selekcia príspevkov na vedecké konferencie a aby vymizol protekcionizmus pri recenzovaní kníh a podobne. Ale kritizovať sa dá aj bez zloby a slušne.

Napísanie publikácie *Dejiny etického myslenia v Európe a USA* nemá nič spoločné s našimi „kariérnymi postupmi“ a to, že si autori zaradia state do publikačnej činnosti, bolo pri tvorbe knihy absolútne nepodstatné. Publikáciu *Dejiny etického myslenia v Európe a USA* všetci autori písali z vlastného presvedčenia a nad rámec svojich pracovných povinností.

LITERATÚRA

- [1] HALAS, J.: Marx v bezvedomí. In: *Filozofia*, roč. 65, 2010, č. 7, s. 691 – 694.
- [2] PIEPER, A. (Hrsg): *Geschichte der neueren Ethik. 1, 2*. Tübingen und Basel: UTB 1992.
- [3] ANGEHRN, E.: Dialektische Ethik. In: Pieper, A. (Hrsg): *Geschichte der neueren Ethik. 1*. Tübingen und Basel: UTB 1992, s. 204 – 230.

---

prof. PhDr. Anna Remišová, CSc.
Fakulta masmédií PEVŠ
Tematínska 10
851 05 Bratislava
SR
e-mail: anna.remisova@uninova.sk